

Les biblioteques públiques i el Mapa de la Lectura Pública

M. DOLORS PORTÚS I VINYETA*

Resum: La Llei 4/1993, del sistema bibliotecari de Catalunya, ha suposat l'establiment d'un fonament sòlid per al bastiment de tot el sistema bibliotecari del país. En l'àmbit de les biblioteques públiques el Mapa de la Lectura Pública serà un instrument bàsic de planificació.

Les biblioteques públiques

En el darrer decenni, al nostre país, la concepció i el model de biblioteca pública han canviat substancialment i s'han diversificat. D'aquelles primeres biblioteques blanques i lluminoses de la Mancomunitat, gairebé asèptiques, i de les biblioteques de la Generalitat republicana, n'ha quedat un substratum no només nostàlgic sinó també combatiu. També el passat més recent, els anys de la dictadura franquista, ha marcat la imatge i la realitat de les biblioteques públiques.

La biblioteca pública catalana sosté avui un difícil equilibri entre la concepció tradicional que li ha garantit la supervivència (i que li dona raó de ser entre la majoria de la població), els nous reptes d'una societat vertiginosament canviant, l'exigència creixent dels seus usuaris i els papers sobreafegits que ha hagut d'adoptar i adoptar.

Les pràctiques professionals de tota la vida i els serveis convencionals no són suficients per garantir la supervivència de les biblioteques. Els qui més qüestionen el seu paper i el desafiament que suposa la constant adaptació a un món en canvi, els qui més reflexionen sobre els objectius i els procediments a emprar són els mateixos bibliotecaris, inquiets per la seva capacitat de resposta, encaboïrats per la competència i pertinència de la seva actuació. Hi ha molta literatura professional sobre aquests aspectes, però n'hi ha poca que se centri en les dificultats que aquesta metamorfosi revolucionària provoca en les biblioteques públiques; són aquestes biblioteques les que estan obligades a fer el salt qualitatiu i

---

* Cap del Servei de Biblioteques i del Patrimoni Bibliogràfic.
Article rebut l'abril de 1997.

quantitatiu més vertiginós; també són les que, sovint, tenen una tasca més pobrament valorada (dins i fora del nostre ram) tot i la seva altíssima complexitat, donats els paràmetres i les variables en què treballen.

El Manifest de la Unesco de la Biblioteca Pública (1994) defineix una sèrie de missions que han de ser l'essència dels serveis de la biblioteca pública. Una mala interpretació d'aquestes missions pot arribar a produir un efecte negatiu i a desvirtuar la mateixa raó de ser de la biblioteca pública. Estem parlant de la biblioteca pública com a biblioteca escolar, de la biblioteca pública com a centre de dinamització cultural, de la biblioteca pública com a motor social (vehicle d'integració, socialitzadora, «dignificadora» de barris, de renovació de comunitats o de persones). No són valors addicionals, no han de ser menyspreats ni assumits forçosament, la seva assumpció ha de ser lliurement consentida, conscientment acceptada i definida, i no han de suposar cap interferència en el desenvolupament global, ja de per sí complex i costós, paga la pena de repetir-ho, i en l'assoliment dels objectius propis.

Les biblioteques públiques són també conservadores de patrimoni documental. Aquesta funció de custòdia, els professionals ho sabem, no està renyida amb la difusió i l'ús d'aquests materials, ni és una funció que calgui fer extensible a la resta de materials que configuren el fons de les biblioteques públiques. En aquest patrimoni documental, la Col·lecció Local ocupa un lloc d'especial privilegi, tant des del punt de vista de la tradició professional com pel garantit rendiment d'aquests fons. En un món que tendeix a la uniformitat cultural, amb tots els matisos que hom hi vulgui incorporar, el treball de les biblioteques públiques en aquest vessant ha de ser especialment incentivat i, diguem-ho també, respectat i justament valorat.

I encara hi ha d'altres valors que els professionals creiem que la biblioteca pública ha de donar i que, ara per ara, es troben en estat embrionari. La biblioteca ha de ser el punt de referència informatiu a tots els nivells (problemes de la vida quotidiana, de la vida municipal —el famós 010—, de la vida administrativa, etc.). La biblioteca pública hauria de ser per al sistema bibliotecari allò que els ambulatoris i els serveis d'urgència són per al sistema sanitari: el mitjà per a resoldre la majoria de les consultes, la porta d'accés a instàncies més especialitzades.

Moltes de les biblioteques públiques catalanes han reformulat els seus plantejaments, prenen decisions, treballen en noves direccions, aporten una gran diversitat de solucions als reptes plantejats. I aquesta heterogeneïtat no tan sols és saludable, sinó que hauria de ser incentivada. No hi ha un model de biblioteca pública com tampoc no hi ha dues poblacions iguals. I una constatació tan simple no és apercebuda ni acceptada d'igual manera per tothom.

Ara bé, els diferents models de biblioteca pública no suposen biblioteques aïllades de la resta del món i només abocades als seus usuaris d'avui. Potser l'únic principi que ningú pot qüestionar és el de la necessitat d'establir vincles cooperatius entre les biblioteques públiques, en particular, entre totes les biblioteques, en general.

La Llei 4/93, del sistema bibliotecari de Catalunya

És en aquest context, que el Departament de Cultura va elaborar un projecte de llei, el qual, el treball parlamentari pertinent convertiria en la Llei 4/1993, del sistema bibliotecari de Catalunya. Aquesta llei ha suposat l'establiment d'un fonament sòlid per al bastiment de tot el sistema bibliotecari del país.

En primer lloc, perquè la Llei ordena i clarifica les competències de les diferents administracions i vertebrada en un únic sistema les xarxes de biblioteques públiques existents, independentment de l'entitat pública que les gestiona. A més obre la possibilitat que biblioteques públiques d'institucions privades i biblioteques especialitzades, ja siguin de vinculació pública, ja siguin de vinculació privada, s'integrin en el sistema.

Aquest mateixa llei defineix el tipus i les funcions dels centres i dels serveis bibliotecaris que han de formar part del Sistema de Lectura Pública. Per a aquest sistema s'estableix també una estructura funcional basada en la cooperació.

Ningú no pot posar en dubte la voluntat explícita de la llei d'actuar com a element d'ordenació i d'equilibri territorials. En l'àmbit de les biblioteques públiques aquesta voluntat es materialitza en el Mapa de la Lectura Pública.

El Mapa de la Lectura Pública

La Llei 4/1993 determina que el Departament de Cultura ha d'elaborar i mantenir actualitzat el Mapa de la Lectura Pública.

El Mapa recull les necessitats i dimensiona els equipaments que aquest model de servei públic requereix en les poblacions de més de 5.000 habitants, ja que són aquests municipis els que tenen l'obligatorietat de prestar-lo (segons estableixen la Llei municipal de règim local i la Llei del sistema bibliotecari de Catalunya).

El Mapa és un instrument de planificació: estableix uns mòduls bàsics a partir dels quals defineix una planificació teòrica mínima i recull la realitat actual de serveis de biblioteca pública del nostre país. A través de l'anàlisi d'aquestes dades, permet reconèixer i avaluar els dèficits de biblioteca pública de Catalunya i permet prioritzar-ne les actuacions. Tot i no tenir encara la consideració de document oficial pel fet de no haver estat aprovat pel Govern, d'acord amb allò que preveu l'article 28 de la Llei del sistema bibliotecari, el Mapa de la Lectura Pública és, i ha estat des de l'any 1993, un instrument de gran valor conceptual i programàtic, justament reconegut per tots aquells professionals que, dia a dia, han de planificar, programar i negociar projectes de biblioteca pública.

El Mapa és l'eina que ens mancava, la que ha de possibilitar que els projectes abstractes de biblioteca pública s'ajustin al territori, podent-se establir uns principis, mètodes i objectius diferencials a cada municipi. Aquesta planificació, si vol

ser rigorosa, ha d'anar més enllà dels mòduls i dels paràmetres, ha d'estudiar la realitat sociocultural i econòmica de cadascun dels municipis i no ha perdre de vista el seu context urbanístic. El Mapa és un instrument bàsic, de mínims, i per tant, l'anàlisi acurada de la realitat de qualsevol municipi pot portar a conclusions que modifiquin algun dels seus paràmetres: dimensió dels equipaments, número de punts de servei, personal de la biblioteca, etc.

La Llei 4/1993 defineix el Sistema de Lectura Pública com el conjunt organitzat de serveis de biblioteca pública de Catalunya i l'estructura en diferents tipus de biblioteques i de serveis bibliotecaris segons les seves característiques i funcions.

La Llei municipal i de règim local i la Llei del sistema bibliotecari donen al municipi la competència en la prestació del servei de biblioteca pública, per tant, va caldre prendre com a base per a l'estudi i definició dels mòduls el municipi, i va caldre, després, contextualitzar les dades resultants en cada un dels àmbits comarcals.

Les unitats territorials d'anàlisi són el municipi i la comarca (divisió territorial vigent des de l'any 1991). Pel que fa a la població l'anàlisi es basa en les dades del cens elaborat per l'Institut Nacional d'Estadística i en un criteri de segmentació de la població municipal en funció del tipus de biblioteca: de 5.000 a 29.999 habitants, biblioteca pública local; més de 30.000 habitants, estructura bibliotecària descentralitzada (biblioteca central urbana i altres punts de servei).

El Mapa ha estat elaborat a partir de l'estudi i el coneixement de la realitat del nostre país i adaptant a aquesta els estàndards per a biblioteques públiques que defineix l'IFLA. S'han tingut en compte la desigual distribució de la població sobre el territori i d'aquí que, per la peculiaritat d'aquesta organització administrativa territorial, les biblioteques centrals comarcals tinguin una funció estructuradora del Sistema de Lectura Pública. Són aquestes biblioteques les que, a part de les funcions específiques que els atorga la llei, han de garantir una cobertura de serveis de biblioteca pública equilibrada, harmònica i de qualitat en un territori, ho repetim, de desigual distribució poblacional com és Catalunya.

A cada comarca hi haurà, com a mínim, una biblioteca central comarcal, fins i tot en aquelles comarques en què cap dels seus municipis tingui més de 5.000 habitants. D'aquesta manera es garanteix una cobertura de serveis de biblioteca pública a tot el país i, per tant, també la possibilitat d'accedir a tot el sistema bibliotecari de Catalunya.

Ha calgut tenir en compte la definició d'àrees de centralitat i de cohesió, configurades a partir dels indicadors de mobilitat laboral (segons un estudi de la Universitat de Girona en base a les dades censals de l'any 1986). A partir d'aquí es determina el grau de dependència, en aquest sentit, d'un municipi respecte d'un altre i per tant, la necessitat i conveniència de resoldre la ubicació de les biblioteques centrals comarcals atenent a la realitat quotidiana.

No entrarem ara a explicar les ratios i mòduls emprats, tema tractat en la presentació del Mapa, però sí que pot ser interessant de ressaltar, com ho van fer en

el seu moment els professionals que van redactar les *Normes per a biblioteques públiques de Catalunya*,¹ que «ara és urgent dir xifres, donar mides, quantificar conceptes. Aquest és el llenguatge més clar i més directe que podem oferir als nostres polítics i a totes les institucions que col·laboren en la lectura pública a Catalunya. Ells són els que, per mitjà dels pressupostos que assignin i de la política que emprenguin, poden fer realitat al nostre país unes biblioteques públiques operatives. Volem, però, deixar ben clar que, darrere el volum del fons, del nombre de metres quadrats o del nombre i la qualitat del personal que anem assignant als diversos punts de servei al llarg de la nostra geografia, posem també tot un gruix d'exigències de caire qualitatiu» (*op. cit.*, p. 16).

---

1. *Normes per a biblioteques públiques de Catalunya*. Barcelona: Associació de Bibliotecaris de Catalunya, 1984. Aquest treball va ser redactat per Josefina Ballester, Elisa Camps i M. Carme Mayol per encàrrec del Servei de Biblioteques i del Patrimoni Bibliogràfic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.